

Giáo dục giá trị văn hóa dân tộc Hrê Ở TỈNH QUẢNG NGÃI

PGS, TS ĐOÀN THẾ HÙNG

TS NGUYỄN ĐỨC TOÀN

Trường Đại học Quy Nhơn

Với quan điểm nhất quán, Đảng và Nhà nước ta luôn khẳng định văn hóa nói chung, văn hóa các dân tộc thiểu số nói riêng là một bộ phận quan trọng, là động lực của sự phát triển, bởi: “Văn hóa... là hồn cốt của dân tộc, nói lên bản sắc của dân tộc. Văn hóa còn thì dân tộc còn”¹. Chính vì thế, việc giáo dục giá trị văn hóa nói chung, giá trị văn hóa của các dân tộc thiểu số là nhiệm vụ quan trọng vừa mang tính cấp bách, vừa mang ý nghĩa chiến lược lâu dài. Đối với tỉnh Quảng Ngãi, một địa phương có nhiều giá trị văn hóa đa dạng của các dân tộc thiểu số, công tác giáo dục giá trị văn hóa luôn được các cấp ủy Đảng, chính quyền quan tâm. Tuy nhiên, dưới tác động của nền kinh tế thị trường, với sự bùng nổ mạnh mẽ của công nghệ thông tin, những giá trị văn hóa của dân tộc Hrê có nguy cơ bị phai nhạt vì sự lấn át của các giá trị văn hóa vùng miền khác và văn hóa ngoại lai. Do đó, việc giáo dục giá trị văn hóa dân tộc Hrê nhằm bảo tồn, phát huy giá trị văn hóa trong bối cảnh đổi mới, hội nhập hiện nay đang trở nên cần thiết.

1. Vài nét về văn hóa của dân tộc Hrê

Tính đến hết năm 2022, dân số trung bình của tỉnh Quảng Ngãi là 1.245,65 nghìn người, với 29 dân tộc cùng sinh sống trên địa bàn². Trong đó, đồng bào dân tộc thiểu số là 187.072 người với 49.818 hộ, gồm: dân tộc Hrê là 133.103 người, sinh sống chủ yếu ở các huyện Ba Tơ, Minh Long và Sơn

Hà; dân tộc Co là 33.227 người, sinh sống chủ yếu ở huyện Trà Bồng; dân tộc Xê Đăng (Ca Dong) là 19.690 người, sinh sống chủ yếu ở huyện Sơn Tây và các dân tộc thiểu số khác là 1.052 người³.

Nét đặc trưng về nhà ở của dân tộc Hrê là nhà sàn. Nhà sàn của người Hrê thường ở triền đồi, gần nơi tròng trọt, có không gian thoáng đãng và gần nguồn nước. Dân tộc Hrê ăn cơm gạo tẻ, ngày tết có thêm nếp gói bánh. Trong sinh hoạt hàng ngày, họ thường uống nước chè xanh, uống rượu cần. Dân tộc Hrê dù là nam hay nữ đều có hai trang phục cơ bản đó là trang phục bằng thổ cẩm dùng trong các dịp lễ, Tết và trang phục dùng cho sinh hoạt hàng ngày. Phụ nữ Hrê mặc váy, áo thổ cẩm và thường có 3 màu: đen, trắng và đỏ. Trong đó màu đen là màu nền chủ đạo vì họ cho rằng màu đen kín đáo, dịu dàng, mạnh mẽ, dẻo dai⁴. Đàn ông Hrê đeo khố, khoác tấm ra muông thổ cẩm.

Dân tộc Hrê xưa quan niệm thế giới động vật và thực vật đều có phần hồn và phần xác. Thần ma có hiền, có ác. Con người bé nhỏ yếu đuối sống lẫn lộn với thế giới thần ma, muốn làm gì đều phải cúng kiếng, cầu xin thần ma phù trợ giúp đỡ. Dân tộc Hrê có nhiều kiêng cử và lễ thức tôn giáo. Khi ốm đau, rui ro, khi làm nhà, mang thai, đẻ khó, có người chết, khi gieo cấy và gặt hái, khi gieo và tuốt lúa, khi đưa thóc lên kho và lần đầu lấy thóc về ăn... đều cúng bái. Vì vậy, hàng năm họ đều tổ chức những

nghi lễ hay lễ hội để xua đi những điều không may mắn, cầu mong điều an bình trong cuộc sống. Dân tộc Hrê tổ chức cuộc sống cộng đồng theo Plài (làng), tập hợp theo quan hệ dòng máu và địa vực, sống trong tinh thần hòa mục đoàn kết, nhân ái. Mỗi Plài có một già làng có uy tín, quyền lực, điều hành mọi công việc. Vai trò già làng và người phụ nữ trong gia đình được đề cao trong cuộc sống gia đình, cộng đồng.

2. Thực tiễn công tác giáo dục giá trị văn hóa của dân tộc Hrê ở tỉnh Quảng Ngãi

Giáo dục giá trị văn hóa dân tộc thiểu số được hiểu là cách thức giáo dục những giá trị văn hóa vật chất và văn hóa tinh thần của dân tộc thiểu số bằng tấm gương người tốt, việc tốt. Giá trị văn hóa của dân tộc sẽ được biểu hiện một cách sinh động, cụ thể trong từng người, trong từng hành vi. Chẳng hạn như giáo dục giá trị đạo đức thông qua giáo dục trực tiếp bằng các hoạt động cụ thể như ăn uống, sinh hoạt, lao động và giáo dục gián tiếp thông qua các lời khuyên răn, dạy bảo; bài hát, ca dao, đồng dao, tục ngữ, trò chơi..., tạo nên những tiền đề cơ bản trong việc hình thành đạo đức, tình thương yêu, trách nhiệm, kỹ năng sống của mỗi người⁵. Việc giáo dục giá trị văn hóa của dân tộc Hrê ở tỉnh Quảng Ngãi được thực hiện trên nhiều phương diện khác nhau, với nhiều đối tượng khác nhau và chính điều này góp phần lưu giữ những giá trị truyền thống được bảo tồn qua nhiều thế hệ.

Thứ nhất, đối với các giá trị văn hóa vật chất và tinh thần

Trước hết, giáo dục bảo tồn trang phục truyền thống - là một biểu trưng văn hóa - góp phần phản ánh phong tục, tập quán, vẻ đẹp và bản sắc riêng của dân tộc Hrê, là thông điệp của quá khứ để lại cho đời nay. Đối với ngành giáo dục và đào tạo Quảng Ngãi, hoạt động đưa trang phục truyền thống của dân tộc Hrê vào nhà trường đã được trường Trung học cơ sở Dân tộc nội trú Minh Long (huyện Minh Long) thực hiện bắt buộc từ năm học 2016 - 2017⁶. Vào các ngày thứ hai, thứ năm, thứ bảy hàng tuần, 200 học sinh của trường lại khoác lên mình bộ trang phục dân tộc duyên dáng để đến lớp giúp các em trở nên nổi bật giữa sân trường. Cùng với đó, trường Phổ thông Dân tộc nội trú - Trung học cơ sở Ba Tư cũng bắt buộc

học sinh mặc trang phục truyền thống của dân tộc mình đến trường vào ngày thứ hai hàng tuần.

Trong bối cảnh học sinh tiếp cận nhanh với các mẫu thời trang hiện đại khiến các em học sinh dân tộc Hrê dần lãng quên trang phục truyền thống của mình. Nhiều gia đình không còn “mặn mà” may trang phục để mặc hàng ngày cho con em, thì việc giáo dục ý thức bảo tồn về trang phục truyền thống của dân tộc Hrê cho học sinh trong các trường học là một việc làm rất quan trọng. Qua giáo dục, học sinh có nhận thức cụ thể, sâu sắc về ý nghĩa trang phục truyền thống của dân tộc mình và các dân tộc anh em trong đời sống, cũng như sinh hoạt văn hóa, xã hội. Từ đó, các em có niềm tự hào, gắn kết hơn với dân tộc mình khi mang trên mình trang phục truyền thống.

Cùng với đó, vấn đề bảo tồn trang phục truyền thống, nghề dệt thổ cẩm Làng Teng, xã Ba Thành, huyện Ba Tư cũng là một trong những nét văn hóa đặc sắc của dân tộc Hrê ở Quảng Ngãi, được công nhận là Di sản văn hóa phi vật thể quốc gia ngày 25-9-2019, và là nơi duy nhất của người Hrê ở Quảng Ngãi còn giữ được nghề truyền thống dệt thổ cẩm này. Từ sau khi nghề được công nhận là Di sản văn hóa phi vật thể quốc gia, huyện Ba Tư đã chú trọng công tác giáo dục giá trị văn hóa này thông qua việc tăng cường mở lớp dạy nghề. Tính đến hết năm 2022, Trung tâm dạy nghề của huyện đã mở hơn 20 lớp với gần 60 con em đồng bào Hrê theo học⁷.

Ngoài ra, mô hình đưa lớp học truyền dạy về chơi đàn, làm đàn, đánh công, chiêng cũng được các địa phương chú trọng. Nếu theo thống kê năm 2007, huyện Ba Tư có hơn 2.000 hộ gia đình có chiêng trong tổng số hơn 10,4 nghìn hộ dân (chiếm 1/5 dân số địa phương) và có gần 2.300 bộ chiêng, thì đến năm 2020, huyện chỉ còn 902 hộ gia đình có chiêng, với 890 bộ chiêng⁸. Chính từ những quan niệm mang yếu tố văn hóa tâm linh nên người Hrê rất coi trọng bộ chiêng ba được cất giữ trong gia đình và chỉ sử dụng trong các ngày lễ trọng đại của cộng đồng và gia đình⁹. Do đó, các địa phương có người Hrê sinh sống chọn những nghệ nhân có tay nghề cao, hỗ trợ kinh phí mở các lớp về chơi đàn và dạy chế tác nhạc cụ dân tộc, đánh công, chiêng. Mỗi lớp được tổ chức học trong vòng 20 ngày, có khoảng 10 - 20 học sinh, là những thanh niên trẻ yêu văn hóa

truyền thống của dân tộc mình. Theo thống kê sơ bộ, từ năm 2015 đến nay, Trung tâm dạy nghề của huyện Ba Tơ đã tổ chức được hơn 15 lớp học, góp phần giáo dục giá trị văn hóa của âm nhạc và các loại nhạc cụ truyền thống dân tộc Hrê.

Đặc biệt, cùng với huyện Sơn Hà, huyện Minh Long hiện cũng đã chi 2,5 tỷ đồng để xây dựng không gian văn hóa Hrê ở làng Thượng Đố, xã Thanh An và phục dựng một số nhà sàn, ruộng bậc thang, xây dựng làng nghề truyền thống... Huyện Ba Tơ đã triển khai Đề án khôi phục nhà làng truyền thống, trong đó, ngoài kinh phí từ chương trình mục tiêu quốc gia và hỗ trợ của tỉnh (hỗ trợ từ 70 - 100 triệu đồng/nhà), huyện hỗ trợ thêm hàng trăm triệu đồng và vận động xã hội hóa từ các tổ chức, cá nhân. Những hoạt động này nhằm giữ gìn và phát huy các giá trị văn hóa đặc sắc của đồng bào Hrê¹⁰. Đồng thời giúp cho thế hệ trẻ hình thành tình yêu quê hương làng bản, tự hào vì được sinh ra và lớn lên dưới mái nhà sàn. Giáo dục được nét văn hóa đặc trưng của một loại hình văn hóa vật chất qua công trình kiến trúc được xây dựng bằng sự khéo léo của đôi bàn tay, từ quan niệm về nét đẹp thẩm mỹ của dân tộc qua không gian sống của đồng bào mình.

Song hành với các hoạt động trên, việc mở các lớp dạy tiếng Hrê cho nhiều đối tượng góp phần giữ gìn ngôn ngữ, thể hiện vị thế bình đẳng giữa các dân tộc, truyền đi thông điệp bảo tồn di sản văn hóa dân tộc mình. Tại Khoản 2, Điều 11 Luật Giáo dục năm 2019 quy định: “Nhà nước khuyến khích, tạo điều kiện để người dân tộc thiểu số được học tiếng nói, chữ viết của dân tộc mình theo quy định của Chính phủ”¹¹. Theo đó, trong những năm qua, bên cạnh tổ chức các hoạt động văn hóa, văn nghệ, thể dục thể thao, huyện Sơn Hà đã mở nhiều lớp dạy tiếng Hrê cho người dân trên địa bàn, nhất là thế hệ trẻ người Hrê. Tính đến cuối năm 2022, đã có gần 15 lớp dạy tiếng Hrê được tổ chức¹². Đặc biệt, ngày 22-11-2022, Trường Đại học Phạm Văn Đồng phối hợp với Bộ Chỉ huy Quân sự tỉnh Quảng Ngãi tổ chức Lễ khai giảng lớp bồi dưỡng tiếng Hrê cho cán bộ, quân nhân chuyên nghiệp trong lực lượng vũ trang tỉnh. Trong thời gian 02 tháng (từ ngày 21-11-2022 đến tháng 01 - 2023), các học viên sẽ được các giảng viên truyền đạt những chuyên đề: người Hrê,

tiếng Hrê; quan hệ dòng tộc, bản làng; thiên nhiên - môi trường; đất nước - con người; kiến thức về kinh tế, văn hóa truyền thống, giáo dục, y tế, khoa học kỹ thuật; tôn giáo - tín ngưỡng; bảo vệ Tổ quốc - an ninh quốc phòng; tư pháp; xây dựng đời sống văn hóa... Thông qua lớp học nhằm đào tạo, bồi dưỡng cho cán bộ, quân nhân những kiến thức cơ bản về tiếng dân tộc Hrê và và hiểu thêm về lịch sử, phong tục, tập quán của đồng bào dân tộc Hrê¹³.

Việc tổ chức mở các lớp truyền dạy dân ca, dân nhạc và sử dụng nhạc cụ truyền thống của dân tộc Hrê, đặc biệt đối với thế hệ trẻ được huyện Ba Tơ chú trọng. Lớp học được tổ chức tại nhà văn hóa Làng Then với hơn 50 học viên nam, nữ do các nghệ nhân có nhiều kinh nghiệm ở địa phương đứng ra truyền dạy. Các làn điệu Kachoi, Talêu hay các nhạc khí Chình koan, Talia, Brooc... được các bạn trẻ thực hiện một cách mượt mà, đắm say với những nội dung có giá trị giáo dục cao như ca ngợi về quê hương, Hồ Chủ tịch, Bộ đội cụ Hồ, tình đoàn kết các dân tộc anh em, ca ngợi về đời sống mới, tinh thần lao động sản xuất và tình yêu đôi lứa... Bằng những hoạt động giáo dục cụ thể này, thế hệ trẻ người Hrê đã nhận thức sâu sắc về những giá trị văn hóa của dân tộc mình, từ đó có trách nhiệm trong việc giữ gìn, bảo tồn bản sắc văn hóa đặc trưng để những giá trị văn hóa truyền thống luôn được phát huy và có sức lan tỏa mạnh mẽ trong đời sống cộng đồng, phục vụ phát triển kinh tế - xã hội địa phương.

Với mong muốn góp phần bảo tồn, phát huy các giá trị văn hóa dân tộc Hrê thông qua hoạt động giáo dục, Hợp tác xã dịch vụ Nông - Lâm - Văn hóa Làng Teng, xã Ba Thành, huyện Ba Tơ, tỉnh Quảng Ngãi đã mở lớp đào tạo năng khiếu hát múa, đánh chiêng và chơi các loại nhạc cụ truyền thống (gọi là lớp dạy năng khiếu) cho thế hệ trẻ người Hrê. Hoạt động giáo dục này nhằm tiếp lửa, khơi dậy niềm đam mê cho các em. Qua đó, chọn ra những tài năng thực thụ để đào tạo chuyên sâu, trở thành “hạt nhân” tiêu biểu không chỉ phục vụ cho hoạt động bảo tồn giá trị văn hóa của dân tộc mình mà còn quảng bá tới đông đảo du khách qua hoạt động du lịch¹⁴.

Thứ hai, thông qua hoạt động tích hợp trong môn học giáo dục địa phương

Biểu diễn nghệ thuật các dân tộc thiểu số tại điểm du lịch Thành cổ Quảng Ngãi (Ảnh: TL)

Bên cạnh giáo dục giá trị văn hóa vật chất, tinh thần, giáo dục giá trị văn hóa dân tộc Hre còn được thực hiện thông qua tích hợp trong môn học Giáo dục địa phương và trong các chương trình hoạt động giáo dục ngoại khóa cho học sinh. Mục tiêu xây dựng nội dung giáo dục địa phương ở tỉnh Quảng Ngãi nhằm trang bị cho học sinh những hiểu biết cơ bản về văn hóa, lịch sử, địa lý, kinh tế, xã hội, môi trường, hướng nghiệp của tỉnh. Từ đó bồi dưỡng các em tình yêu quê hương, ý thức tìm hiểu và vận dụng những điều đã học để góp phần bảo tồn giá trị văn hóa của cộng đồng cư dân các dân tộc, xây dựng văn hóa, phát triển kinh tế - xã hội của tỉnh.

Theo đó, ở bậc tiểu học, nội dung giáo dục địa phương được tích hợp trong hoạt động trải nghiệm và các môn học khác. Ở bậc trung học cơ sở và trung học phổ thông, nội dung giáo dục địa phương có vị trí tương đương với các môn học khác. Tài liệu giáo dục địa phương tỉnh Quảng Ngãi được biên soạn ở lớp 6 với 8 chủ đề, trong đó chủ đề 5: Sự hình thành và phát triển cộng đồng dân cư tỉnh Quảng Ngãi. Lớp 7 với 7 chủ đề, trong đó chủ đề 3: Văn hóa, nghệ thuật ở tỉnh Quảng Ngãi; chủ đề 7: Đoàn kết dân tộc ở tỉnh Quảng Ngãi. Lớp 8 với 7 chủ đề, trong đó chủ đề 2: Một số phong tục, tín ngưỡng của các dân tộc ở tỉnh Quảng Ngãi. Lớp 10 với 6 chủ đề, trong đó có chủ đề 2: bảo tồn và phát huy các di sản văn hóa phi vật thể ở tỉnh Quảng Ngãi. Lớp 11 với 7 chủ đề, trong đó chủ đề 6: bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa vật thể ở tỉnh Quảng Ngãi. Ngành Giáo dục và Đào tạo Quảng Ngãi đang tiếp tục triển khai biên soạn nội dung này ở chương trình lớp 9 và lớp 12 để đưa vào giảng dạy trong những năm học

tới. Có thể nói, những chủ đề được biên soạn đã cung cấp nhiều kiến thức hữu ích về giá trị văn hóa của dân tộc Hre nói riêng và các dân tộc thiểu số khác sinh sống trên địa bàn tỉnh Quảng Ngãi nói chung ở nhiều phương diện khác nhau. Qua đó, giáo viên khai thác những nội dung theo các chủ đề để giáo dục cho học sinh nhận biết được giá trị văn hóa vật chất và tinh thần phong phú của dân tộc Hre, từ đó các em sẽ có những hành động thiết thực để bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa này.

Tuy đạt được một số kết quả nhưng công tác này còn gặp một số khó khăn nhất định. Cụ thể là: công tác truyền dạy các loại hình nghệ thuật của các nghệ nhân còn hạn chế, một số nghệ nhân, người nắm giữ chưa có điều kiện thuận lợi để truyền đạt, trao truyền, tuổi cao, sức yếu, lần lượt qua đời; còn khoảng trống lớn giữa các nghệ nhân, nghệ sĩ lớn tuổi và nghệ nhân, nghệ sĩ trẻ tuổi; chưa có chính sách, cơ chế đặc thù liên quan đến giáo dục giá trị văn hóa truyền thống cũng như chính sách hỗ trợ cho các nghệ nhân; việc triển khai các hoạt động giáo dục giá trị văn hóa dân tộc Hre ít nhiều vẫn còn mang tính hình thức, chưa thường xuyên, liên tục vì thế thiếu tính bền vững; việc thực hiện giảng dạy nội dung Giáo dục địa phương vẫn còn lúng túng đối với giáo viên nên hiệu quả giáo dục giá trị văn hóa dân tộc Hre vẫn chưa cao...

3. Giải pháp tăng cường công tác giáo dục giá trị văn hóa truyền thống của dân tộc Hre

Thứ nhất, tuyên truyền, nâng cao nhận thức cho cán bộ, nhân dân, thế hệ trẻ về vai trò, ý nghĩa, tầm quan trọng của giáo dục giá trị văn hóa dân tộc Hre ở tỉnh Quảng Ngãi. Việc tuyên truyền có thể thực hiện dưới nhiều hình thức như thông qua các bài diễn văn, bài phát biểu tại các lễ kỷ niệm, ngày truyền thống, bài nói chuyện của các cựu chiến binh, nhân chứng lịch sử, các nghệ nhân dân gian của địa phương, người có uy tín trong đồng bào dân tộc thiểu số, các hoạt động ngoại khóa ở trường học... Làm tốt công tác này cũng là để góp phần bảo tồn giá trị văn hóa truyền thống dân tộc Hre.

Thứ hai, tăng cường dạy tiếng Hre cho cán bộ đang công tác tại địa phương để xóa khoảng cách ngôn ngữ, một trở ngại lớn trong việc tiếp cận và giáo dục giá trị văn hóa của đồng bào Hre. Tăng

cường công tác truyền dạy di sản văn hóa phi vật thể, bao gồm truyền dạy tại cộng đồng và truyền dạy trong nhà trường; đẩy mạnh công tác đào tạo trong các trường nghệ thuật của tỉnh cũng như trong cả nước về giá trị văn hóa dân tộc H'rê và các dân tộc thiểu số tỉnh Quảng Ngãi, hướng niềm say mê của thế hệ trẻ với giá trị bản sắc văn hóa dân tộc; khuyến khích thành lập các câu lạc bộ sinh hoạt, truyền dạy và trình diễn các di sản văn hóa phi vật thể tại cộng đồng và các khu, điểm du lịch.

Thứ ba, khi lựa chọn từng chủ điểm cho mỗi nội dung giáo dục giá trị văn hóa của dân tộc H'rê ở tỉnh Quảng Ngãi cần lưu ý đến tính khả thi và phù hợp với môi trường giáo dục, đặc điểm lứa tuổi của học sinh, điều kiện đặc thù địa phương. Qua đó, học sinh có thể tiếp thu một cách đầy đủ các giá trị văn hóa dân tộc nếu như các nội dung được lựa chọn đưa vào nhà trường mang đậm các giá trị then chốt. Học sinh chính là một trong những lực lượng góp phần giữ gìn, bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa của dân tộc mình khi được lĩnh hội các nội dung đó trong trường. Vì vậy, cần phải lựa chọn kỹ các nội dung giá trị văn hóa sao cho gần gũi với học sinh dân tộc thiểu số, hình thành cho các em kỹ năng tìm hiểu, phát hiện các giá trị văn hóa của dân tộc mình nói riêng, những đặc trưng văn hóa, bản sắc văn hóa các dân tộc khác nói chung với những hoạt động cụ thể, sát thực với đời sống của dân tộc mình.

Thứ tư, liên kết và phát huy sự tham gia của các lực lượng xã hội trong công tác giáo dục giá trị văn hóa dân tộc H'rê ở tỉnh Quảng Ngãi. Theo đó, cần liên kết, phối hợp với cơ quan chuyên môn như Sở Văn hóa Thể thao và Du lịch, Ban Dân tộc của tỉnh, Phòng Dân tộc, Phòng Văn hóa và Thông tin của huyện, các tổ chức, cá nhân để phối hợp tổ chức các hoạt động giáo dục giá trị văn hóa dân tộc H'rê. Thực hiện tốt việc huy động sự tham gia của cộng đồng đối với hoạt động giáo dục giá trị văn hóa dân tộc H'rê như mời các trí thức địa phương, nghệ nhân, già làng, trong cộng đồng tham gia hoạt động giáo dục, truyền dạy những giá trị văn hóa truyền thống cho thế hệ trẻ.

1. Nguyễn Phú Trọng: *Ra sức xây dựng, giữ gìn và phát huy những giá trị đặc sắc của nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc*, Tạp chí Cộng sản, số 979, 2021, tr. 3.

2. Cục Thống kê tỉnh Quảng Ngãi: *Niên giám thống kê tỉnh Quảng Ngãi*, Nxb Thống kê, H, 2023, tr. 16.
3. Ủy ban nhân dân tỉnh Quảng Ngãi, Ban Dân tộc: *Báo cáo Kết quả thực hiện Nghị quyết số 26-NQ/TW ngày 03-11-2022 của Bộ Chính trị về phát triển kinh tế - xã hội và bảo đảm quốc phòng, an ninh vùng đến năm 2030, tầm nhìn đến năm 2045; Nghị quyết số 168/NQ-CP ngày 29-12-2022 của Chính phủ ban hành Chương trình hành động của Chính phủ thực hiện Nghị quyết số 26-NQ/TW*, Tài liệu lưu trữ tại Văn phòng, 2023, tr. 1.
4. Trần Đình Quang: *Đặc sắc trang phục truyền thống của dân tộc thiểu số ở Quảng Ngãi*, <https://baodantoc.vn/dac-sac-trang-phuc-truyen-thong-cua-dan-toc-thi-eu-so-o-quang-ngai-1635329611555.htm>, 2021.
5. Nguyễn Thị Minh Nguyệt: *Lựa chọn nội dung giáo dục giá trị văn hóa dân tộc thiểu số cho học sinh dân tộc đáp ứng mục tiêu của chương trình mới*, Tạp chí Khoa học giáo dục, số 143, tháng 8 - 2017, tr. 92.
6. Quốc Triều: *Học sinh người dân tộc H'rê xứng xứng trang phục truyền thống đến trường*, tại <https://dantri.com.vn/giao-duc/hoc-sinh-nguoi-dan-toc-hre-xung-xin-h-trang-phuc-truyen-thong-den-truong-20180103120555771.htm>, 2018.
7. Ủy ban nhân dân huyện Ba Tơ: *Báo cáo kết quả công tác dân tộc năm 2022 và phương hướng, nhiệm vụ trọng tâm năm 2023*, Tài liệu lưu trữ tại Văn phòng Ủy ban, 2022, tr. 5.
8. Thành Nhân: *Quảng Ngãi: Khởi dậy niềm đam mê văn hóa truyền thống cho lớp trẻ*, tại <https://baodantoc.vn/quang-ngai-khoi-day-niem-dam-me-van-hoa-truyen-thong-cho-lop-tre-1690360805302.htm>, 2023.
9. Nguyễn Đăng Lâm: *Nghệ thuật trình diễn Chiêng ba của người H'rê huyện Ba Tơ, tỉnh Quảng Ngãi - Di sản văn hóa phi vật thể cấp quốc gia*, <https://vanhocnghe.thuat.quangngai.gov.vn/i27-nghe-thuat-trinh-dien-chieng-ba-cua-nguoi-hre-huyen-ba-to-tinh-quang-ngai--di-san-van-hoa-phi-vat-the-cap-quoc-gia.aspx>, 2021.
10. Tuyết Nguyễn: *Quảng Ngãi nỗ lực bảo tồn, phát huy bản sắc văn hóa dân tộc H'rê gắn với phát triển du lịch*, <https://www.congluan.vn/quang-ngai-no-luc-bao-ton-phat-huy-ban-sac-van-hoa-dan-toc-hre-gan-voi-pha-t-trien-du-lich-post207665.html>, 2022.
11. Quốc hội: *Luật Giáo dục*, H, 2019, tr. 5.
12. Hồng Hoa: *Phát huy bản sắc văn hóa dân tộc của người H'rê*, <https://baoquangngai.vn/channel/2028/202208/phan-huy-ban-sac-van-hoa-dan-toc-hre-3128528/>, 2022.
13. https://quangngai.gov.vn/xem-chi-tiet/-/asset_publisher/Content/khai-giang-lop-boi-duong-tieng-hre-cho-can-bo-quan-nhan-chuyen-nghiep?15877450.
14. Lê Phước Vĩnh Trọng: *Những lớp học đặc biệt cho thế hệ trẻ người H'rê*, <https://dantocmiennui.vn/nh-ung-lop-hoc-dac-biet-cho-the-he-tre-nguoi-hre/318582.html>, 2022.

